

Питання анкети передбачали оцінювання (за 12-бальною шкалою) якості підручника, за яким молодших школярів навчають природознавства; з'ясування ініціатора вибору цього підручника; виявлення позитивних сторін та недоліків навчальної книги; висловлення побажань, пропозицій щодо вдосконалення книги.

Результати дослідження засвідчують, що ініціатором вибору того чи іншого підручника в основному є районний відділ освіти – 82%; учитель – 18%; неабиякий вплив на вибір навчальної книги має директор – 9%.

Вчителі, кожен, оцінили підручник з природознавства, за яким працюють учні за 12-бальною шкалою, переважаюча оцінка 9 б. – 70%; 10 б. – 29%, 8 б. – 21%.

До позитивних сторін навчальної книги респонденти віднесли:

– підручники з природознавства авторів Т. Г. Гільберг, Т. В. Сак: відповідають чинній навчальній програмі з природознавства, містять різноманітні завдання з використанням малюнків; доступний виклад матеріалу, якісний ілюстративний матеріал; наявні висновки після теми.

– підручники з природознавства автора І. В. Грущинська: підручники вдало ілюстровані, точно поділені за темами, є дослідницька лабораторія, уроки-екскурсії; характерне чітке формулювання запитань та завдань для учнів, раціональне використання форзаців.

З метою покращення якості підручника з природознавства, вчителі висунули такі пропозиції:

– доступність, зрозумілість та помірний обсяг теоретичного матеріалу;

– збільшення питомої ваги навчальних текстів у зміст підручників «Природознавство» (І. В. Грущинська) 1–4 кл.;

– зменшення кількості проектів.

Таким чином, нами розкрито тенденції підручникотворення з навчального предмета «Природознавство» для початкової школи; визначено, що основною ознакою сучасного етапу є його варіативність, яка виражається у розробці альтернативних підручників з природознавства для молодших школярів авторів Т. Г. Гільберг, Т. В. Сак та автора І. В. Грущинської.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васютіна Т. Історія становлення курсу «Природознавство» в українській школі / Т. Васютіна // Рідна школа. – 2004. – № 10. – С. 50–52.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – № 7. – С. 1–18
3. Довгань І. З історії розвитку природознавства як навчального предмета / І. Довгань // Рідна школа. – 2004. – № 5. – С. 62–63.
4. Ільчук О. Навчальні завдання і вправи у структурі підручника для початкової школи / О. Ільчук // Магістр. – Тернопіль, – 2009. – Вип. 7. – С. 69–72.
5. Історичний розвиток методики викладання природознавства [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://lektsii.com/2-68462.html>.
6. Кодлюк Я. П. Підручник для початкової школи: психолого-педагогічні основи побудови / Я. П. Кодлюк // Початкова школа. – 2003. – № 10. – С. 39–42.
7. Кодлюк Я. П. Теорія і практика підручникотворення в початковій освіті: підруч. для магістрантів та студ. пед. ф-тів / Я. П. Кодлюк. – К.: Інформаційно-аналітична агенція «Наш час», 2006. – 368 с.
8. Кодлюк Я. П. Функціональне забезпечення підручника для початкової школи // Проблеми сучасної педагогічної освіти (Серія: Педагогіка і психологія). – К.: Педагогічна преса, 2001. – Вип. 3. (Ч. 1). – С. 160–164.
9. Левченко О. Підручники з природознавства: теорія та реальність / О. Левченко // Студентський науковий вісник ТНПУ ім. В. Гнатюка. – 2005. – Вип. 10. – С. 91–94.

Білоус Н.

Науковий керівник – доц. Грушко В. С.

КРИЗА СУЧАСНОЇ СІМ'Ї ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Актуальність дослідження проблеми. Сім'я – це першооснова суспільства, це інститут, який має визначальний вплив на всі сфери життя суспільства. Існує тісний взаємозв'язок між станом сім'ї та успішністю суспільства. Тому актуальним постає питання проблем сучасної сім'ї та їх впливу на соціум. Адже від того, як формуються відносини у малій соціальній групі залежить і майбутнє соціуму в цілому.

Мета статті. Розкрити роль сім'ї як соціального інституту на сучасному етапі, виявити причини кризи сучасної сім'ї та шляхи її подолання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зв'язку із значимістю сім'ї для життєдіяльності суспільства соціологи приділяють багато уваги її вивченню. Відповідно сформувалась наукова галузь – соціологія сім'ї. Соціологія сім'ї – це спеціальна соціологічна дисципліна, яка вивчає формування, розвиток і функціонування сім'ї та шлюбно-родинних відносин в конкретних культурних і соціально-економічних умовах. Проблеми сім'ї як соціального інституту останнім часом розглядалися в працях В. П. Кравця, Т. В. Кравченка, Т. Гурко, С. Голод, С. Марченко. Проблемам походження інститутів сім'ї та шлюбу присвячено ряд робіт Е. Вестермарка, Ф. Енгельсома, К. Девіса. Серед дослідників, що вивчають сучасний стан сім'ї можна виділити: Ганну Венгер, Наталю Коваленко, Марину Мороз.

Виклад основного матеріалу. Роль і місце сім'ї у суспільстві з часом змінюються під впливом трансформацій у соціальній, економічній, духовній, моральній сферах, які переживає суспільство протягом історії. Зокрема сучасна сім'я перебуває у кризовому стані. Її криза полягає у руйнуванні традиційних сімейних

цінностей. Причини руйнування сім'ї можуть бути різними, як психологічні, моральні, так і фізичні, матеріальні. Найпоширенішими та найактуальнішими такими причинами на цей час є: неготовність до нових соціальних ролей молодого подружжя, економічні проблеми сім'ї, поширення такого новітнього явища, як дистантна сім'я.

Сьогодні в Україні сімейній політиці приділяється не достатньо велика увага, але певна нормативно-правова база існує. Зокрема відносини у сім'ї регулюються Сімейним Кодексом України та іншими нормативно-правовими актами. Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають певні права та обов'язки один щодо одного. Основа сім'ї – це шлюб. Стаття 51 говорить: «Шлюб ґрунтується на вільній згоді чоловіка і жінки. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї» [4].

Американський соціолог Нейл Смельзер визначає поняття сім'ї: «Сім'єю називається засноване на кровній спорідненості, шлюбі або усиновленні об'єднання людей, які пов'язані між собою спільністю побуту і взаємною відповідальністю за виховання дітей». Інші соціологи, погоджуючись в цілому з таким визначенням, додають до нього такі риси, як історично зумовлений характер сім'ї та її функціонування у різні історичні епохи, соціальна потреба суспільства в існуванні сім'ї, у фізичному і духовному відтворенні населення тощо. Підкреслюється, що з часом «сім'я-відносини» розвинулась у «сім'ю-соціальну спільноту» [8].

Оскільки сім'я – це соціальний інститут, то значною мірою її проблеми зумовлені соціальними причинами. У той же час у малій соціальній групі сім'ї важливу роль також відіграють відносини між індивідами, які її складають [6, с.121]. Такий підхід дозволяє визначити причини розлучень, серед яких проблеми міжособистісної взаємодії, які тісно пов'язані з існуючими в суспільстві нормами, цінностями і взірцями поведінки.

За даними Держкомстату, на 295 тисяч укладених шлюбів в Україні припадає 130,7 тисячі розлучень. Тобто розлучаються 44,3% подружніх пар. А якщо взяти до уваги цивільні шлюби, які також розпадаються, то рівень розлучень в Україні, за даними фахівців, сягає 61%. Тобто розпадається більше, як половина пар. Це найвищий показник у Європі, за даними Євростату [7]. Це свідчить про нестабільність сімейних відносин, зниження цінності сім'ї для людей.

Розглянемо одну з причин розлучень в Україні – неготовність до нових соціальних ролей. Президент фонду «Сім'я» Адріан Буковинський говорить: «Можна стверджувати, що криза інституції сім'ї поглиблюється і проектується на наступні покоління. Основна причина – це невідповідність до життя в подружжі, нестача знань та порушені ціннісні орієнтири. Комплексна підготовка до життя в подружжі допоможе зменшити кількість розлучень і покращити демографічну ситуацію» [5]. Так, найпершою з причин розлучень виділяють саме неготовність до шлюбу. Ця неготовність переважно має внутрішній (психологічний) характер, тобто незрілість тих, хто вступає у шлюб, їх не готовність взяти на себе нову соціальну роль. Щоб сім'ї в Україні ставали міцніші і не виникало проблеми неготовності молоді до нових соціальних ролей, для початку, батьки повинні подавати приклад для дітей. Також до боротьби з високим відсотком розривань шлюбу в Україні повинна долучитися школа, яка має виховувати у дітей сімейні цінності, повагу до інституту сім'ї.

Ще однією причиною розривання шлюбу, з якою стикається практично кожна третя сім'я – економічна. Адже новоутворена сім'я зазнає багатьох труднощів матеріально-економічного та особистісного характеру, які можуть призвести до наростання протиріч у середині молодого подружжя [3, с. 27]. Відповідно це позначається не лише на її розвитку та благополуччі, а й на житті усього суспільства. Проблема матеріального забезпечення зумовлена економічними умовами життя суспільства. «Кожна третя сім'я в країні може вважатися бідною. Адже ці люди не в змозі забезпечити собі середніх стандартів рівня життя сучасного українського суспільства» [9, с.6]. Таку думку висловила експерт Інституту демографії Національної академії наук України Людмила Черенько. Так, задоволення потреб сім'ї полягає не лише у наявності житла та їжі, а й у доступності якісного відпочинку та можливості одержання освіти тощо.

Якщо врахувати, що номінальні доходи громадян України за 2015 рік порівняно з 2014 роком, за даними Держстату, зросли на 15% , то наявний дохід у розрахунку на одну особу у 2015 році становив 31082,7 грн, що на 4300,6 грн більше, ніж у 2014 році. Але реальна заробітна плата в Україні в лютому 2016 року, порівняно з лютом 2015 року, скоротилася на 8,3%, порівняно із січнем 2016 р. – зросла на 5,3% [2].

Відповідно ці економічні трансформації торкнулися інтересів сім'ї та призвели до серйозних негативних зрушень у її становищі. Це призводить до пошуку резервів виживання, а інколи і до руйнування сім'ї. Вирішення цієї проблеми стоїть перед державою, яка повинна забезпечити належний рівень економічної допомоги сім'ям, виплати на дітей, надання безкоштовних освітніх та медичних послуг тощо.

Щодо феномену дистантної сім'ї, то ця проблема є особливо актуальною сьогодні. За визначенням сучасних науковців, дистантна сім'я — це сім'я, члени якої тривалий час перебувають на відстані через те, що один або обоє батьків працюють за кордоном [8; с. 1]. Тобто дистантна сім'я — це мала соціальна група людей, поєднаних родинними відносинами (шлюбу, кровної спорідненості, усиновлення, опіки), спільністю формування й задоволення біологічних і соціально-економічних потреб, любов'ю і взаємною моральною відповідальністю. Це сім'я, яка офіційно вважається повною, а насправді члени родини не отримують належного емоційного спілкування один з одним [1, с. 196]. Тривале заробітчанство призводить до значного порушення функціонування системи сімейних взаємин, неправильних ролей подружжя у сім'ї, низької якості виконання сімейних обов'язків членами родини. Поміж подружжям виникають розлади, імпульсивність, що нерідко проявляється у девіантній поведінці, конфліктах та призводить до розлучення. Безсумнівно, дистантні сім'ї потребують соціально-психологічної допомоги. Досить важливою і особливо складною є індивідуальна допомога конкретній сім'ї. На даному етапі вивчення цієї проблеми планується робота з такими сім'ями, розробляються рекомендації та тренінгові програми.

Тож існує тісний взаємозв'язок між сім'єю і станом, в якому перебуває суспільство. Так, суспільство, а саме його стан, політика, яка в ньому реалізується, безпосередньо впливають на стійкість сім'ї як соціального інституту. У свою чергу, сім'я, що є первинною соціальною «клітиною» суспільства, також вносить свої корективи у його функціонування і розвиток.

Висновки. Українська сім'я на сучасному етапі розвитку суспільства переживає глибоку кризу. Сім'я втрачає свої традиційні функції та цінність у очах сучасників, що веде до зміни суспільних пріоритетів. Щодо шляхів вирішення цих проблем, то можна стверджувати, що на міцність шлюбу впливають як особистісні якості, які формуються значною мірою ще в дитинстві батьками, так і економічні чинники та моральний стан суспільства в цілому. Мудра політика держави може значною мірою укріплювати сім'ю як соціальний інститут. Насамперед – це стабілізація економіки держави, підвищення добробуту громадян, повноцінне забезпечення прав людини, загальнодоступність освіти та медицини, підвищення рівня культури та духовності населення.

Важливим компонентом, який може допомогти знизити рівень розлучень в нашій країні можуть стати школи підготовки до сімейного життя, де молодим людям даватимуть інформацію про подружнє життя, готуватимуть до вступу у шлюб. Таким чином, молодь зможе зрозуміти сутність шлюбу і усвідомити, чи готові вони до такого кроку у своєму житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Венгер Г. Феномен дистантної сім'ї / Ганна Венгер // Освіта регіону. – 2014. – №3. – С. 196.
2. Економічна правда. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news>.
3. Захарченко Є. Вплив соціально-економічних умов життя на сім'ю як соціальний інститут / Є. Захарченко, К. Захарченко, Е. Піддубна // Економіка України. – 2006. – №9. – С.26-33.
4. Конституція України на захисті шлюбу та сім'ї. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.just.gov.ua>.
5. Коваленко Н. Чому в Україні кожна друга подружня пара розлучається? / Наталя Коваленко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/25016301.html>.
6. Лукашевич М. П. Соціологія сім'ї: теорія і практика: навч. посібник / М. П. Лукашевич. – К.: ПІК ДСЗУ, 2012 – 186 с.
7. Мороз М. Україна – на першому місці в Європі за кількістю розлучень / Марина Мороз // Інтернет-газета «Експрес». – 23 серпня. – 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://expres.ua/main/2015/08/23/148726-ukrayina-pershomu-misci-yevropi-kilkisty-rozluchen>.
8. Сім'я як соціальний інститут і мала соціальна група. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studopedia.org/10-122124.html>.
9. Черенько Л. Кожна третя сім'я в країні може вважатися бідною / Л.Черенько // Голос України. – 2010. – 21 серпня. – С.6.

Головка Л.

Науковий керівник – доц. Свідерська Г.М.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ СТАРОСТІ ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Старість – один із найпарадоксальніших і найсуперечливіших періодів життя. Людина похилого віку постає перед «остаточними питаннями буття» (М. Бахтін) і повинна поєднати можливості глибокого розуміння світу, великий життєвий досвід та фізичні недуги, неможливість активно втілювати в життя все, що може усвідомлюватися.

В період старості з'являються нові аспекти Я-концепції: збереження сенсу життя, орієнтація на відпочинок, відсутність тривалої перспективи, орієнтація на минуле і теперішнє, прийняття факту скінченності власного життя, підготовка до смерті, усвідомлення обов'язку передати життєвий досвід молодшому поколінню. Літня людина живе спогадами і сьогоденням, усвідомлюючи, що простір її майбутнього невпинно скорочується.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фізіологічні аспекти процесу старіння та старості, особливості явища довголіття, потенційно можливі терміни людського життя досліджував І.Мечников [2]; психологічні характеристики людей похилого віку, особливості способу життя, ставлення до оточуючих та до самих себе розглянуто у працях О. Толстих, Я. Стюарт-Гамільтона, К. Роцака [6] тощо; соціальні, психологічні та філософські аспекти старечого віку досліджено у працях М.Александрової, Т. Карсаєвської, О. Шаталова [1].

Метою статті є емпіричне дослідження особливостей переживання старості людьми похилого віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо, старість — період життя людини після втрати організмом здатності до продовження роду, що триває до смерті. Він характеризується погіршенням здоров'я, розумових здібностей, загасанням функцій організму. Перед цим періодом життя громадяни багатьох країн (жінки — з 55-75 років, чоловіки — з 60-75 років) мають право вийти на пенсію.

Зрозуміло, що у період старості розвиток особистості обумовлює її психічне здоров'я та функціонування. На цьому етапі уявлення людини про себе не є таким цілісним, як у період зрілої дорослості, воно перебудовується у зв'язку зі зміною життєдіяльності. Незважаючи на поширеність негативних уявлень про стан фізичних і розумових якостей в старечому віці, І. Мечников у праці «Етюди оптимізму» вказував: «людина навіть в дуже похилому віці спроможна зберігати розумові здібності, незважаючи на значну фізичну дряхлість» [2, с. 32].